

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาเรื่อง "วิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยกับการสร้างความชอบธรรมของรัฐ : วิเคราะห์รายการข่าวภาคถ่ายทอด" นี้ หากพิจารณาตามปัญหาคำวิจัยที่กำหนดไว้ตั้งในบทที่ 1 แล้ว จะพบว่า ผู้วิจัยจะต้องทำการศึกษารวม 3 ส่วนด้วยกัน คือ การศึกษาภูมิหลังของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด การตรวจสอบของคักรและการทำงานด้านข่าววิทยุภาคถ่ายทอด และ การวิเคราะห์ข้อความ (text) ของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด โดยผู้วิจัยได้กำหนดให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์ข้อความในส่วนหลังเป็นหลัก และใช้สองส่วนแรกเป็นการสนับสนุนประเด็นความคิดใหญ่ในการวิจัย เพื่อให้น้ำหนักในการศึกษามีความน่าเชื่อถือ (reliability) มากขึ้น

ระเบียบวิธีวิจัย (research methodology) ในการศึกษาเรื่องนี้ ผู้วิจัยกำหนดใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยอาศัยการวิเคราะห์ข้อความของข่าววิทยุภาคถ่ายทอดในแนวสัญลักษณ์วิทยา (semiology) อันเป็นการศึกษาเชิงภาษาศาสตร์ ดังมีรายละเอียดของแต่ละขั้นตอนในการวิจัยดังต่อไปนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรหลักที่นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้คือ ข้อความ (text) ข่าววิทยุภาคถ่ายทอดทั้ง 4 ภาค ในยุครัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2531 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2534 โดยนับจากการเข้าบริหารประเทศของคณะรัฐบาลชุดนี้ จนถึงสิ้นสุดลงด้วยการทำรัฐประหารของ รสช. รวมเวลาทั้งสิ้นประมาณ 2 ปี 7 เดือน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประชากรที่จะศึกษามีขนาดใหญ่ ทำให้ยากแก่การวิเคราะห์ได้ละเอียดทั้งหมด ผู้วิจัยจึงกำหนดการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์เชิงสถานการณ์ (situational analysis) โดยเป็นการหยิบยกบางสถานการณ์ในช่วงเวลาที่ทำการศึกษามาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ เพื่อนำมาอ้างอิงถึงภาพรวมที่น่าจะเป็นของผลผลิตหลักในประชากรทั้งหมด

สำหรับกลุ่มตัวอย่างของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด ในสถานการณ์ที่เป็นกรณีศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นข่าววิทยุภาคถ่ายทอดในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน 2533 ถึง 17 มกราคม 2534 เป็นเวลาทั้งสิ้น 2 เดือน 17 วัน เหตุผลในการเลือกกลุ่มตัวอย่างนี้ ประการแรก เพราะเป็นสถานการณ์ช่วงที่คณะรัฐบาล พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ประสบปัญหาหลายด้าน โดยเฉพาะปัญหาครั้งสำคัญด้านการเมือง จนนายกรัฐมนตรีต้องประกาศลาออกจากตำแหน่งและแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้นมา ซึ่งมีระยะเวลายาวนานพอที่จะทำให้เห็นผลวัตรของเหตุการณ์ทั้งหมด ประการต่อมา เป็นกลุ่มตัวอย่างที่นอกจากจะเป็นช่วงวิกฤตการณ์ (crisis) ครั้งสำคัญแล้ว ยังมีขนาดใหญ่พอที่จะทำให้เห็นภาพข่าววิทยุภาคถ่ายทอดในช่วงสถานการณ์ปกติได้หลายแง่มุมด้วยเช่นกัน และประการสุดท้าย กลุ่มตัวอย่างมีขนาดพอเหมาะในการวิเคราะห์ภายในช่วงเวลาทำการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งลักษณะข้อมูลเป็น 2 ประเภทคือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (primary data) ได้แก่ ตัวบท (text) ของรายการข่าววิทยุแห่งประเทศไทยภาคถ่ายทอด ในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน 2533 ถึง 17 มกราคม 2534 รวม 2 เดือน 17 วัน โดยอาศัยการบันทึกเสียงรายการข่าวภาคถ่ายทอดที่ออกอากาศจริงลงในเทปคาสเซต ตั้งแต่เริ่ม

ต้นจนจบรายการ ทั้ง 4 ภาคการถ่ายทอด ทุกวันติดต่อกันในช่วงเวลาที่กำหนด ตัวบทชุดนี้จัดเป็นตัวบทที่สมบูรณ์ที่สุดที่จะใช้ในการศึกษา เพราะสามารถแสดงให้เห็นได้ถึงทั้งรูปแบบและเนื้อหาทั้งหมดที่บรรจุในตัวบท นอกจากนี้ผู้วิจัยยังอาศัยข้อมูลตัวบทข่าววิทยุภาคถ่ายทอดในช่วงก่อนหน้านั้นบางส่วน ที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์ตัวอย่างไว้ และมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา เพราะแสดงผลจากการเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างรายการข่าววิทยุ เช่น ช่วงที่มีการประสานงานข่าวอ่านและข่าวประกอบเสียงเพื่อออกอากาศพร้อมกัน ฯลฯ เพื่อนำข้อมูลชุดหลังนี้มาประกอบในการสร้างภาพรวมของงานวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) ได้แก่ ข่าวหนังสือพิมพ์ และเทปข่าวโทรทัศน์ บุคคลและการทำงานในองค์กร และข้อมูลเอกสาร (documentary data) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ข่าวหนังสือพิมพ์และเทปข่าวโทรทัศน์ ได้แก่ ข่าวและบทความต่างๆที่ลงในหนังสือพิมพ์ และข่าวโทรทัศน์ ภาค 19.30 น. ที่บันทึกลงเทปวีดิทัศน์ ตั้งแต่วันที่ 17 พฤศจิกายน 2533 ถึง 17 มกราคม 2534 รวมทั้งสิ้น 2 เดือน เพื่อนำมาเปรียบเทียบในการวิเคราะห์ตัวบทของรายการข่าววิทยุภาคถ่ายทอด โดยในส่วนของข่าวหนังสือพิมพ์ ผู้วิจัยเลือกตัวอย่างหนังสือพิมพ์มา 2 ฉบับ เป็นหนังสือพิมพ์แนวปริมาณ (quantitative newspaper) 1 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และเป็นหนังสือพิมพ์แนวคุณภาพ (qualitative newspaper) 1 ฉบับ ได้แก่ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ สำหรับข่าวโทรทัศน์นั้น เพื่อให้ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษามีความสมบูรณ์ที่สุด ผู้วิจัยจึงทำการบันทึกเทปข่าวโทรทัศน์ภาค 19.30 น. ทั้ง 5 สถานี คือ ช่อง 3, 5, 7, 9 และ 11 โดยทำการบันทึกเทปตั้งแต่เริ่มต้นรายการ และคัดเลือกเฉพาะเนื้อหาข่าวที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในกรณีศึกษาเป็นหลัก

2.2 ข้อมูลประเภทบุคคลและการทำงานในองค์กร ได้แก่ เจ้าหน้าที่และการทำงานข่าววิทยุ ใน กองข่าวในประเทศ กรมประชาสัมพันธ์ โดยผู้วิจัยอาศัยวิธีการเก็บข้อมูลภาคสนาม จากการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) คือ การเข้าไปเก็บข้อมูลในกองข่าวใน

ประเทศ ตั้งแต่วันที่ 17 ธันวาคม 2533 ถึงวันที่ 28 กุมภาพันธ์ 2534 เป็นเวลา 2 เดือน 15 วัน โดยนั่งทำงานประจำอยู่ที่โต๊ะบรรณาธิการข่าว ในฐานะเจ้าหน้าที่คนหนึ่งขององค์กร และอาศัยการสังเกตการณ์การทำงาน ตลอดจนการพูดคุยเมื่อมีโอกาสกับเจ้าหน้าที่ในองค์กร ซึ่งผู้วิจัยถือว่า เจ้าหน้าที่ทุกคนคือ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) ในการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรณาธิการข่าว ซึ่งเป็นผู้ที่มีอำนาจการตัดสินใจค่อนข้างมากที่สุดในการคัดเลือกข่าว

ในระยะแรกของการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ด้วยการสังเกตการณ์การทำงานข่าวของเจ้าหน้าที่ เนื่องจากเป็นระยะเวลาของการสร้างบรรยากาศความคุ้นเคยระหว่างผู้วิจัยกับเจ้าหน้าที่ในองค์กร ทำให้การเก็บข้อมูลเป็นไปได้ในลักษณะกว้างๆ เป็นส่วนใหญ่ แต่เมื่อเวลาผ่านไปผู้วิจัยค่อนข้างประสบความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์กับเจ้าหน้าที่มากขึ้น ทำให้มีโอกาสติดตามไปทำข่าวนอกสถานที่ และอยู่เวรจัดข่าวทั้งภาคกลางวันและภาคค่ำเป็นประจำทุกวันจันทร์ถึงศุกร์ ทำให้ผู้วิจัยสามารถเก็บข้อมูลได้ในระดับลึกขึ้น ทั้งจากการพูดคุยสอบถามแบบเปิดเผยขึ้น และจากการที่ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้เล่าให้ทราบเอง ตลอดจนการใช้วิธีสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (indepth interview) ถึงข้อมูลการทำงานบางอย่างที่เป็นลักษณะของการกระทำไปโดยไม่รู้ตัว และยังทำให้ผู้วิจัยมีโอกาสคลุกคลีและทำความเข้าใจกับการลงมือทำงานข่าวด้วยตนเองมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม การเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในองค์กรนี้ ผู้วิจัยเลือกที่จะไม่ให้เทปบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์ แต่ใช้วิธีพูดคุยกับเจ้าหน้าที่เป็นหลัก แล้วจดจำข้อมูลมาเขียนเป็นบันทึกย่อภายหลังการสัมภาษณ์หรือการทำงานในองค์กรแต่ละวัน ทั้งนี้เพราะการใช้เทปบันทึกเสียงจะทำให้เกิดความไม่เป็นกันเอง และจากที่ผู้วิจัยเคยปรารถนาเรื่องขออนุญาตใช้เทปบันทึกเสียงในการสัมภาษณ์กับบรรณาธิการข่าวบางคน พบว่า หลายคนดูจะไม่เต็มใจวิธีการเก็บข้อมูลในลักษณะดังกล่าวนี้ เนื่องจากมีหลักฐานตรวจสอบสิ่งที่ตนพูดบางประเด็นได้

2.3 ข้อมูลเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่สามารถอ้างอิงได้ถึงภูมิหลังของรายการข่าววิทยุ ประวัติความเป็นมาของกรมประชาสัมพันธ์และสื่อวิทยุกระจายเสียง การทำงานด้านข่าววิทยุ และข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการทำความเข้าใจบริบทแวดล้อมของข่าววิทยุได้ ทั้งเอกสาร บทความ สิ่งตีพิมพ์ ระเบียบราชการ หนังสือ และงานวิชาการต่างๆ ซึ่งสามารถค้นคว้าได้จาก กรมประชาสัมพันธ์ และห้องสมุดสถาบันการศึกษาต่างๆ นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังอาศัยข้อมูลบางส่วนมาประกอบการตรวจสอบและอ้างอิง จากบทวิทยุรายการข่าวภาคถ่ายทอด ใน "วิทยุสารประจำวัน" ซึ่งเก็บรวบรวมไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ และที่ กองข่าวในประเทศ กรมประชาสัมพันธ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2485 ถึงปัจจุบัน แต่ไม่ครบสมบูรณ์ทุกฉบับ

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากข้อมูลบทวิทยุข่าวใน "วิทยุสารประจำวัน" ในช่วง 50 กว่าปีนั้น เป็นข้อมูลที่มีขนาดใหญ่มาก ผู้วิจัยจึงอาศัยการตรวจสอบทบทวน (review) ในลักษณะกว้างๆ โดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากการเปรียบเทียบกับบริบททางสังคมและการเมืองร่วมสมัยกับข่าววิทยุภาคถ่ายทอดในแต่ละยุค แล้วจึงคัดเฉพาะข่าวที่มีนัยยะสอดคล้องมาอธิบายประเด็นหลักที่ทำการศึกษา

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากประเด็นหลักในงานวิจัยนี้คือ การศึกษากระบวนการสร้างความหมายในตัวบท (text) ของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด ดังนั้นหน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล (unit of analysis) จึงกำหนดให้เป็น "ตัวบท" นั้นเอง แต่เพื่อให้การศึกษามีความละเอียดสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงกำหนดให้หน่วยในการวิเคราะห์มีความยืดหยุ่นขึ้น นับตั้งแต่เป็น ข่าวแต่ละภาค ข่าวแต่ละข่าว ไปจนถึงระดับของ คำ (word) วลี (phrase) ประโยค (sentence) และข้อความ (paragraph) ตลอดจนหน่วยการวิเคราะห์ที่เป็นเสียงอ่านด้วย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

สำหรับในช่วงแรกของงานวิจัยนั้น ผู้วิจัยอาศัยการทบทวนเอกสาร เพื่อให้เข้าใจประวัติของข่าววิทยุแห่งประเทศไทยในช่วง 60 ปีที่ผ่านมา และใช้การเก็บข้อมูลและรายงานผลการศึกษาในภาคสนาม มาอธิบายลักษณะการทำงานของข่าววิทยุของกรมประชาสัมพันธ์ จากมิติขององค์กรผู้ผลิต แต่อย่างไรก็ตาม จุดสำคัญของงานวิจัยนี้ คือ การวิเคราะห์ในมิติของตัวงานหรือตัวบท (text) โดยอาศัยการสนับสนุนด้วยข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ และข้อมูลจริงจากจากองค์กรข่าว เพื่อยืนยันน้ำหนักในงานวิจัย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนคือ

1. การวิเคราะห์รูปแบบการนำเสนอ (format) ของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด

ได้แก่ การวิเคราะห์ภาพโครงสร้าง (structure) โดยรวมของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด ที่รูปแบบและเนื้อหาในกระบวนการสร้างความหมายบรรจุอยู่ อันประกอบด้วย คุณสมบัติของสื่อ ช่วงเวลาในการออกอากาศ และรูปแบบของการเปิด คั่น และปิดรายการ เพื่อให้เข้าใจว่า ภายใต้โครงสร้างหรือรูปแบบการนำเสนอ (format) ดังกล่าวนั้น ถูกสร้างขึ้นด้วยกลยุทธ์ในการสื่อสารอย่างไร เพื่อให้สารที่นำเสนอค้นหา เชื่อถือและมีโอกาสผ่านสู่การรับรู้ของผู้ฟังได้มากที่สุด

2. การวิเคราะห์กระบวนการสร้างความหมาย (signification) ของข่าววิทยุภาคถ่ายทอด

ได้แก่ การตรวจสอบการทำงานของกลไกข่าวภาคถ่ายทอด ในการสร้างความหมาย เพื่อให้เกิดบรรยากาศความเห็นพ้องต้องกันในความชอบ

ธรรมของรัฐ โดยอาศัยการวิเคราะห์ทางสัญวิทยา (semiological analysis) มาเป็นแนวทางการศึกษา ดังรายละเอียดที่นำเสนอไว้ในบทที่ 2 และหยิบยกเหตุการณ์บางอย่างจากตัวบทของข่าว มาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์ เพื่อให้งานวิจัยนี้มีน้ำหนัก และให้เห็นภาพบริบทของเหตุการณ์จริงได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย